

FÓRUM

BŐHM ANTAL

A REGIONÁLIS POLITIKA ESÉLYEI

A Tér és Társadalom második számában igen érdekes meditáció jelent meg *Tóth József* tollából *Régiók és/vagy megyék?* címmel. A szerző – többek közt – megállapítja, hogy hazánkban nem esnek egybe a területi-termelési egységek „a tér különböző szempontú társadalmi felosztásával”¹, következésképpen a regionális érdekek a közigazgatás jelenlegi területi rendszerében nem tudnak megfelelően manifesztálódni. „A sajátos regionális érdekek felaprózva jelentkeznek, parciális érdekek eredőjeként és lényegében meggyengülve tudnak érvényesülni. Ezáltal az ország egészének érdekei is lényegesen csorbulnak.” – konstatálja *Tóth József*².

E fogyatékos érdekérvényesítést azzal magyarázza a szerző, hogy Kelet-Közép-Európa társadalmi-gazdasági fejlődése „általában nem kedvezett a regionális érdekek artikulációjának”, ugyanis a megyerendszer lényeges változtatás nélkül élte át az elmúlt évezredet, annak ellenére, hogy a „megyehatár által körülfogott területek nem igazán egységei a természetföldrajzi térnek, sem a gazdasági tevékenységek”.³ Mindennek nyilvánvalóak a gazdasági-társadalmi következményei.

Tóth József kérdésfelvetéseivel és állásfoglalásával messzemenően egyetértve az alábbiakban a fenti problémakör azon részéhez szeretnék megjegyzéseket fűzni, amelyek e regionális politika esélyeire, az érdekérvényesítés regionális szükségesszerűségeire vonatkoznak. Ehhez azonban az idézett megközelítés mellett óhatatlanul bele kell bocsátkozni a hazai érdek- és hatalmi struktúra működésének, valamint struktúrájának néhány kérdésébe. *Mi jellemzi Magyarországon az érdek- és hatalmi struktúra felépítését, működését, s abban milyen szerepet játszik a térbeliség?* Azt is kérdehetnénk, hogy egyáltalán a térbeliség játszik-e benne valamiféle szerepet?

Ha a hatalmi szerkezetben az érdekhierarchia szintjeit vizsgáljuk, – első ránézésre is – azt tapasztaljuk, hogy a térbeli érdekszintek *mintegy megfelelnek* egy korábban sokat használt, erősen ideologizált érdek-struktúrának. A hetvenes évek érdek-vitáiban, az érdek-pluralizmus elfogadásának idején – mint ismeretes – általános, csoportos és egyéni érdekre tagolták a társadalom érdekeit. Lényegében ennek a hármasságnak a térbeli megfelelője is kialakult: az országos, a megyei és helyi érdektagoltság. E tagoltság szépséghibája mindössze annyi, hogy miközben az általános társadalmi érdekek jóval differenciáltabbak voltak és annak fel- és elismerése mindinkább háttérbe szorította a társadalmi – csoport – egyéni hármasságot, a területi érdekérvényesítés eme hármassága mit sem változott. Jóllehet a szakemberek, sőt a laikusok számára is egyre nyilvánvalóbb, hogy az érdekek térben is sokkal tagoltabbak annál, hogysem e fenti hármasság Prokrusztész-ágyába gyömöszölhetnénk őket.

Mindezt az alábbiakban a különböző hatalmi és érdekérvényesítési szintek elemzésével szeretném igazolni. Úgy vélem, hogy a jelenleg működő hatalmi- és érdekszerkezetében elsősorban a központi hatalom, a megyei hatalom, az ágazati érdekérvényesítés, a munkahelyi érdekek, valamint a lakossági (helyi) érdekek különböztethetők meg, azaz mindebből jól látható, hogy ebben a szerkezetben nincs jelen a regionális érdekek szintje.

a) Ami a *központi hatalom* érvényesülését illeti, működését nyilvánvalóan egyetlen csatorna jellemzi, amely a centrum és a lokalitás között a központi akarat direktíváit, inicatíváit közvetíti és a központi döntések helyi végrehajtását ellenőrzi. A helyi hatalom ebben a szerkezetben a végrehajtásért felelős szervezet; a lokális döntések, érdekkifejeződések pedig csak az informális csatornák kijárásos rendszerében – többnyire spontán akciókban – érvényesülhetnek. A központi elvonás és újraelosztás rendszere, a redisztribúció jelenti a centrum – lokalitás kapcsolatának a gazdasági hátterét, amelyet különben – jellegeből, valamint tradícióiból következően – a hagyományos paternalista irányítási módszerek hatnak át. E *kapcsolatból teljességgel hiányzik a mellérendeltség*, a partneri kapcsolatrendszer, vagy a hálózati szisztéma, ezért működését a központ-periféria viszony jellegzetesen egyoldalú függősége motiválja. A centrum minden esetben és helyzetben – deklaráltan is – az ossztársadalmi érdekek hordozója, következésképpen minden más mellette vagy vele szemben megnyilvánuló érdek óhatatlanul parciális lehet.

A létezik-e helyi hatalom kérdése ebből a szempontból valószínűleg irreleváns – ezért a helyi hatalom létezéséről folytatott vitákat itt most nem idézzük föl, s nem is tárgyaljuk.⁴

b) A *megyei hatalom és érdekérvényesítés* a hatalmi struktúra másik szintje. Szerepe a lokalitással szemben a központi hataloméhoz hasonlóan az egyoldalú függőségben realizálódik, vagyis a megye nem más, mint a központi irányítás regionális szervezete. Csakhogy a *megye nem azonos a régióval*, annál több is és kevesebb is. Több, amennyiben hatalma túlnőtt a centrum szervezeteinek hatalmán, s kevesebb abban az értelemben, hogy sajátos érdekei nem képesek átfogni, és integrálni egy-egy régió érdekeit. (Erre a későbbiekben visszatérünk.) *Bibó István* 1975-ben joggal írhatta: „a megyét mint szervezetet, mint önkormányzatot és mint igazgatási központot méreteinél fogva könnyen fenyegeti az a veszély, hogy egyaránt távol essék mind az országos mérettől lefelé haladó magasabb szintű szakszerű ellenőrzéstől, mind az alulról, a tömegek oldaláról érkező közvéleményellenőrzéstől; ennek következményeképpen esetleg felülről is, alulról is *elégtelenül ellenőrzött, önmagát adminisztráló önkormányzat és öncélú bürokrácia színhelyévé váljon.*”⁵ Ehhez csak annyit tehetünk hozzá, hogy nemcsak a méretei miatt fenyegeti megyéinket a fent megfogalmazott veszély. Erre utal a Bibó-idézet folytatása is: „Ilyen volt a magyar vármegye a 19. század közepétől, mikor megszűnt az eleven nemesi önkormányzat szervezete lenni, s a hivatalnokká vált nemesi osztály önadminisztrációjának a színhelye lett. De az öncéllá válás, elégtelen szakszerűség és *radikális változásoknak való ellenállás* ugyanolyan gócvá válhat más társadalmi feltételek között is ... Azt, hogy ilyen jelenségek ma sem zárhatók ki, bizonyítja az a teljesen irracionális merevség, amellyel a megyék ma is szembefordulnak területi állományuk mégoly ésszerű és mégoly csekély módosításával is.”⁶ (a kiemelés tőlem – B.A.)

Tapasztalataink mindezt megerősítik. A megyehatárok természetes települési, gazdasági, kistáji stb. érdekeket metszhetnek ketté. Közismert tény, hogy a *megyehatár környéki települések jelentős része hátrányos helyzetben van*, mert települési kapcsolatait a megyehatár lezárja. A hetvenes években például, amikor munkaerő mizéria jellemezte hazánkat, előfordult, hogy olyan megyehatár-közeli településekről, ahonnet a szomszédos megyébe ingáztak át a közeli munkahelyükre a dolgozók, a busz-vonalak és -járatok áthelyezésével lehetetlenné lakosaiknak egyes megyékben azt, hogy a másik megyébe járjanak át volt munkahelyükre dolgozni. A megyei érdekek — most ne firtassuk, hogy vélt vagy valóságos — ugyanis azt kívánta, hogy a megye dolgozóit a megyei munkahelyek foglalkoztassák.

A megyehatárok többnyire a gazdasági érdekekre sincsenek tekintettel, a gyakran tapasztalható konfliktusforrás a felvásárlások során is érzékelhető — 1987-ben például ilyen volt az ún. „sertésháború”. Ez a „ne adjuk más megyének” szemlélet egyáltalán nem veszi figyelembe az össztársadalmi — vagy a szűkebb termelői, fogyasztói — érdekeket, annak ellenére, hogy a megye deklarálta is a központi akaratot képviseli. Így igen sok település természetes vonzáskörzetét és gazdasági-társadalmi kapcsolat-rendszerét szakítja ketté a megyehatár.

A megyerendszer — legalábbis mai szerepében, működésében — igen gyakran *akadálya, gátja a települések önkormányzatának*. Nem véletlen, hogy az önkormányzat fejlesztését szorgalmazók gyakran fogalmazzák meg a megyei hatalom korlátozásának szükségességét. Például így: „A magyar önkormányzati fejlődés közeli perspektívája szempontjából elengedhetetlen alapfeltétel, hogy tovább korlátozzák a megye hierarchikus irányító szerepét. A megye hierarchikus főnöki pozíciója, az informális megyecentralizmus korlátozásra szorul különösen a községi és a városi vezetők tekintetében gyakorolt személyzeti-munkaügyi jogosítványok, a terv- és pénzügyi konzultációk, a céltámogatások, a megyei leíratok, az értekezlet eligazítások, a kiterjedt és beavatkozó stílusú helyszíni ellenőrzések kérdésköreiben. A megyének az egyedi irányítás formális és informális eszközei helyett — amelyekkel előzetesen és egyedileg be tudja határolni a községek és városok eljárását — főként *felügyeleti*, valamint *segítő* szerepkört kellene betöltenie.” — fogalmazza meg Verebélyi Imre 1987-ben.⁷

A megyei érdekek érvényesülése mellett feltétlenül figyelembe kell venni a *megyeszékhelyek* sajátos érdekeinek az érvényesülését is. Úgy látszik, hogy az 1971-es településfejlesztési koncepció egyedüli nyertesei — a főváros mellett — a megyeszékhelyek. Hatalmi súlyukat, gazdasági szerepüket a redisztribúció jelentősen megnövelte. Ennek következtében módjuk nyílt arra is, hogy saját érdekeiket általánosabb, megyei szintű érdekeként deklarálják. Egyes megyeszékhelyek több mint látványos fejlesztése így fért össze sok esetben a hátrányos helyzetű települések, aprófalvak sorvadásával.

c) A területi érdekérvényesítés sajátos megnyilvánulásait képviselik az *ágazati érdekek*. E tekintetben — mint az közismert — úgy is fogalmazhatunk, hogy a lokális érdekek alá vannak vetve az ágazati érdekütközéseknek is. Nemcsak arról van szó, hogy egy-egy település hálás lehet, ha területén valamelyik ágazatot képviselő üzem vállalatot, melléküzemágot, fiilialét stb. létesít, hanem sokkal inkább arról, hogy az ágazati érdekek *miként ütköznek bele* a területi érdekekbe. Az ágazati és a lokális

érdeüközéseket a környezetvédelmi problémák megszorították, következképpen ma már – többnyire a nyilvánosság előtt is – igen heves érdeküközések lehetnek egyes vállalati elképzések, célok és a helyi társadalom érdekei között. Itt nyilvánvalóan arról van szó, hogy az ágazati érdekek – nevezzük néven: a különböző lobbyk – mellett az utóbbi években a helyi társadalom érdekei is megjelentek, ökológiai, s ökológián túli konfliktusokat hoznak felszínre, s a sajátos területi érdekeiket egyre intenzívebben akarják érvényesíteni. A helyi érdekek artikulációja azonban ma még korántsem jelenti azt, hogy az ágazatok és a lokalitások valamiféle kiegyenlítése következett volna be. Az ágazatok ma is primátust élveznek a térbeliséggel szemben, a térszerkezet változásait gazdasági-társadalmi szabályozókról ma is elmondható, hogy hatásuk „úgy eredményez jellegzetes területi megoszlást, úgy differenciál, preferál, illetve sújt térségeket, településeket is, hogy az őket működtető mechanizmusok direkt területi elemeket, szempontot lényegében nem tartalmaznak.”⁸

Azaz a területi érdekekkel szemben *ma is az ágazati érdekek túlsúlya tapasztalható*. A nyolcvanas évek elején fölmerült térbeli és lokális problémák lényegében nem sokat változtattak a korábbi szisztémán. A változás inkább csak a helyi érdekek nyilvános – illetve nyilvánosabb – megjelenítésében tapasztalható. Néhány konkrét példa a területfejlesztés és a gazdaság egyéb területeinek lehetőségeiről.⁹ 1984-ben a tanácsok beruházásai 45,2 milliárd Ft-ot, költségvetési kiadásuk 94,7 milliárd Ft-ot tett ki. Összehasonlításl a tanácsi szférán kívüli szocialista szektor beruházásainak összege 142,9 milliárd Ft volt, a vállalati szféra költségvetési támogatásának az összege pedig 179,1 milliárd Ft. Jellemző, hogy az elmaradott térségek felzárkóztatásának ötéves programjára 3 milliárd Ft jut.

További konkrét példák: a tanácsi iparvállalatok száma 1964–1984 között 287-ről 141-re csökkent, s közben országszerte erősödött a tanácsi önkormányzat fejlesztésének igénye és programja. A vállalati-főhatósági szféra részesedése ugyancsak csökkent az 1976–80 közötti 16,2 %-ról 12,9 %-ra 1981–84 között.

Persze anyagi természetű anomáliák magyarázatában lehet hivatkozni a cserearányromlásra, az ország eladósodására, a gazdasági recesszió illetve válságfolyamatok hatásaira. Csakhogy a *szemlélet sem változott* ezalatt – a sokat bírált ágazati szemlélet változatlanul virulens, s „még a terület- és településfejlesztés irányításának berkein belül is maga alá gyúri minden elvi kinyilatkoztatás dacára a térségi szemléletet.”¹⁰

Következképpen az ágazati érdekek dominanciája nem szűnt meg, a települések helyi társadalma ma is kénytelen elviselni az ágazati függőséget.

d) Részben az ágazati dominancia következménye miatt, részben a munkahely túlsúlya miatt külön kell foglalkozni a *munkahelyi érdekek* egyoldalú hatalmi súlyával, a helyi érdekekkel szemben. E tekintetben mintha megfordult volna az érdekelttség hierarchiája – többnyire nem az adott településnek van gyára, üzeme, állami gazdasága, téese, hanem megfordítva – egy-egy jól prosperáló üzem *rendelkezik* – sok esetben a szó szoros értelmében – telephelyének településével. S hogy mindez miként hat a lokális érdekekre, felesleges firtatni.

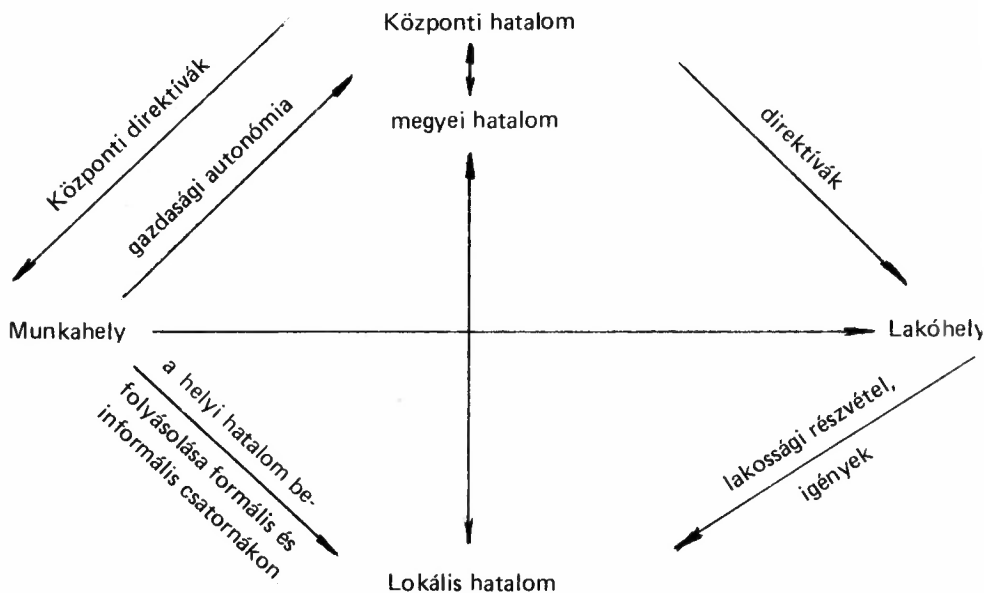
Az adott település munkahelye(i) gyakran az ágazati érdekeket közvetíti(k) a településre, azaz az ágazati érdekeket, vagy – ugyancsak gyakori esetben – más települések munkahelyeinek az érdekeit képviselik. A telepített ipar létesítményei

közül például sok ilyen említhetünk. Nem véletlen, hogy a vidéki ipartelepítés kirívó eseteit a hazai szociográfiai leírásokban a vidék „gyarmatosításaként” is minősítették.¹¹

e) Az érdekstruktúra következő szintjén jelennek meg (vagy legalábbis feltételezhetőek) a *lakossági érdekek*. Ezek manifesztálódását a sajátos kelet-európai tradíciók és a politikai kultúra befolyásolja, azaz az önkormányzat hiányossága, felemásága jellemzi.

A hazai helyzetre talán az a legjellemzőbb, hogy ma már a központi hatalom is szorgalmazza az önkormányzatiságot – ez az 1971-es tanácstörvény óta deklarált célként is megfogalmazódik – s egy-egy település lakosságában is érzékelhető a demokratikus állampolgári participáció kialakításának az igénye, azonban a közigazgatás intézményrendszere, a helyi politika mindennapi gyakorlata, valamint a megszórt mechanizmusok és beidegződések gyakran teszik lehetetlenné a progresszív törekvéseket. Az áttörés e tekintetben akkor is nehéz lenne, ha nem számolnánk a vélt, vagy valóságos tabukkal, valamint a többnyire országos (társadalmi) érdekek mezében jelentkező apparátusi érdekeltséggel. A járások megszüntetése számos példával szolgálhat erre. Érdeemes megfigyelni, hogy az eddigiekben vázoltak alapján körben hogyan fest a hatalmi struktúra – illetve a helyi hatalom milyen szerepet játszik ebben a struktúrában.

Sematikusan ábrázolva a hatalmi struktúra lényegében ma is így fest:

Vagyis ebben a struktúrában a *lokális hatalom a leggyengébb láncszem*. A munkahely nemcsak autonómiát kapott az új gazdaságirányítási rendszer által,

hanem a részvétel lehetőségeit, módjait, a munkavállalói érdekeket ma is magában hordozza, a munkahelyi demokrácia intézményrendszerében. (Azt, hogy ez tartalmilag mit jelent, s mekkora a központi irányítás szerepe ma is – itt most felesleges vitatni.)

A fenti sémán túl a lokális hatalom gyengeségét az is jelzi, hogy a lakóhely demokratizálása *jelentős fáziskéséssel követte* – illetve követi – a munkahely demokratizálásának kísérleteit. A 70-es években ugyanis egyértelmű volt az üzemi (munkahelyi) demokrácia primátusa, a különböző szaklapok, -fórumok csaknem kizárólag a munkahelyi viszonyokra koncentráltak.

A 80-as évek elejétől megváltozott ez a helyzet, előkészületek történtek a helyi (lakóhelyi) participáció és érdekérvényesítés fölerősítésére. A kedvező változások sorában találjuk a járások megszüntetését, az előljárásságok megszervezését, a választások új, kötelező kettős jelölésű szisztémáját, s bizonyos fenntartásokkal, de ide sorolhatónak véljük a teho bevezetését. Ezek a változások egyértelműen egy sürgető közigazgatási reform irányába hatnak – még akkor is, ha csak kezdeti lépéseknek tekinthetők.

Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni, hogy miközben országszerte a helyi önállóságról, decentralizálásról, funkciók megosztásáról beszéltek, a 80-as évek elején *tovább tartott* a „*funkciókoncentráció*”, mintegy tehetetlenségi erőként hatott és működött a régi szisztéma. Következésképpen 1980–84 között 69 termelőszövetkezet veszítette el önállóságát, további közel 100 település iskoláját szüntették meg, csökkent az ÁFÉSZ-ek száma, a városhoz csatolások további 70 önálló közigazgatású kisebb települést fosztottak meg önállóságától.¹²

A zsámboki paradoxon pedig egyértelműen jellemzi azt az ambivalenciát, amelyet az önállósodni vágyó települések felettes hatóságai éreznek és tanúsítanak. Zsámbok hosszú harcok és viták után a lakosság népszavazása által visszanyerte ugyan függetlenségét, de renitens magatartását a megye azzal büntette, mint ismeretes, hogy a fejlődőképes nagyközség státusból községgé minősítve jelentősen csökkentette a település fejkvótáját.

A fenti sémára mégegyszer visszatérve jól látható, hogy hiányzik belőle a *regionális érdekszféra*, valamint a településnél nagyobb *kistáji érdekelttség*. A szisztéma világosan mutatja a központi akarat felülről működtetett és építkező mechanizmusát, s hiányoznak belőle azok a csatornák, érdekcsoportosulások, amelyek alulról, a helyi társadalomból egymással megütközve, egymást integrálva ellenpontjai és partnerei lehetnének a hatalmi központoknak.

Dehát *kell-e, szükséges-e a regionális politika* hazánkban? Válaszunk egyértelmű – feltétlenül szükség volna rá, hiszen differenciálná az érdekstruktúrát, a megyei, ágazati stb. monopóliumokkal szemben ellensúlyt képezhetne, s magába gyűjthetné, integrálhatná a lokális érdekeket. Igaz, valószínűleg szokatlan lenne a jelenlegi hatalmi- és érdekstruktúrában egy alulról építkező szisztéma, de nélküle aligha képzelhető el a közigazgatás megújulása, vagy modernizálása. Alapja természetesen a települések helyi társadalmának az önkormányzata lenne, rajta településegysétek, településkooperációk szerveződhetnének, a térbeli autonómiák, egyesülések sajátos kistáji településegyséteket alakíthatnának ki, sajátos kohézióval – amelyeket természetesen a regionális érdek és politika integrálhatna.

Lehetséges-e mindez, kérdezhetjük tovább, vagy csupán a helyi társadalom iránti elfogultságunk táplálta illúzióról van szó. Ami az illúziókat illeti, valószínűleg nem állunk egyedül. Tóth József idézett cikkében, a Krajcók Gyula-féle gazdasági körzetbeosztásnak megfelelően, a következő négy régiót különbözteti meg egymástól: Központi Körzet, Észak-Magyarország, Dunántúl, Alföld. S véleménye szerint: „A régiók léte kiküszöbölne – egyebek között – azt a furcsa helyzetet is, amely Magyarországon, több vizsgálati eredmény és a VII. ötéves tervre vonatkozó kormányprogram szerint tény: az ország halmozottan hátrányos helyzetű, elmaradott térségei részint (nagyreszt baráti, szocialista országokról lévén szó, csak többé-kevésbé érthető módon) az országhatár mentén helyezkednek el, részint pedig (józan ésszel végképp érthetetlen, illetve elfogadhatatlan módon) a megyehatárok mindkét oldalán húzódnak. E térségek csökkenését természetesen nem attól reméljük, hogy kevesebb belső határhoz szükségképpen kisebb kiterjedésű elmaradott terület tapadhat, hanem arra alapozzuk, hogy egyrészt a régióhatárok – eltérő jellegű területek között húzódván – dinamizáló hatásúak, másrészt a volt megyehatárok mentén elhelyezkedő térségek kikerülnek a belső periféria állapotából, melyben a megyék közötti, „állandóan fejlődő” koordináció ellenére napjainkban vannak.

Nem beszélve most a megyék közigazgatási funkcion messze túlnőtt szerepéről, ez a helyzet egyértelműen a gazdasági tér inadekvát felosztásának a következménye, és az ebből fakadó hátrányokat nem engedhetjük meg magunknak. Főleg olyan időszakban, amely az intenzív fejlődés elemeit egyre markánsabban foglalja magába, amikor a terület, a tér, az azokból következő sajátosságok egyre inkább befolyásolják a termelés hatékonyságát, lehetőségeit.”¹³ – írja Tóth József.

A régiók léte mellett természetesen hosszasan lehetne érvelni. Fel lehetne vetni a regionális politika, a regionális tervezés, a regionális kutatások kérdését, mint amelyeket a napi településpolitikai gyakorlatban gyakran használunk. Leginkább talán a *regionális tervezésről* esik szó. Kérdéses azonban, hogy a regionális tervezés mennyiben regionális. E tekintetben nemcsak fogalmi bizonytalanságról, vagy pontatlanságról van szó, hanem arról, hogy a „regionális tervek” voltaképpen ágazati terveket jelölnek, s a tényleges regionális érdekeket gyakran csorbítják.

Példa lehet erre az első Balatonkörnyéki Regionális Terv, amelynek szerzői így fogalmaztak: „az állandó lakosság településeivel, vagy a tulajdonképpeni ösközségekkel keveset foglalkoztunk, főleg azért, mert ezek általában üdülőhelyi határon kívül esnek”.¹⁴ Azaz, bevallottan is, a regionális tervnek határt szab az idegenforgalmi (üdülőhelyi) határ.

A tervet elemző Miklóssy Endre szerint: „Megdöbbenő szemléleti fogyatékos az ez, nem is fedi a tényeket, hiszen gyakorlatilag egybefonódnak a lakó és üdülőterületi funkciók. Mindenesetre itt fogalmazódik meg először a napjainkig érő kohézió a lakó- és üdülőnépesség érdekei között.”¹⁵

S folytathatnánk azzal a megállapítással, hogy a terv érzéketlen volt az ökológiai problémákkal szemben, hogy nem foglalkozott a mögöttes területek gondjaival stb.

A beruházásra a IV. ötéves terv 7 milliárd forintot irányzott elő (ebből 600 milliót a központi Balaton fejlesztési alapból, 1 milliárdot a tanácsok üdülőfejlesztési költségvetéséből, s közel 4 milliárdot a tárcák, ágazatok fejlesztési forrásaiból). Azaz a

regionális tervért felelős intézmény a fejlesztési források kevesebb, mint 10 %-a felett diszponált, s ez eleve lehetetlenné tette számára, illetve bizottságai – a Balatoni Intéző Bizottság, valamint a Balatoni Tárcaközi Bizottság – számára a megfelelő hálózat kialakítását.¹⁶

Az ilyen és a hozzá hasonló példák még egyértelműbbé teszik a régiók kialakításának, valamint a regionális politika (és tényleges regionális tervezés) megformálásának az igényét. Egy *átfogó közigazgatási reform* keretében erre feltétlenül sor kell, hogy kerüljön, ezt igényli a gazdasági élet és az ökológiai gondok megoldása is. A regionális politika iránti igény ezért aligha tekinthető holmi illúzióknak. Még akkor sem, ha manapság az alább idézett álláspont a domináns:

„A területi szociális-gazdasági tervezés hosszabb távra szóló feladatainak kidolgozása és megvalósítása felveti a *megyék közti együttműködés* szükségességét. Az állami-területi beosztás reformjáról folyó vitákban már 1952-től több alkalommal fölmerült a megyék fölötti nagyobb egységek, a *régiók* kialakításának a problémája. Azonban sem a társadalmi és gazdasági viszonyok szocialista átalakulása, sem az állami feladatok területi megvalósítása ténylegesen nem igényelte a regionális területi beosztást, illetve a megfelelő állami, igazgatási szervezet létrehozását. A magyar társadalmi-gazdasági tervezés az 1970-es évektől számításba vett ugyan több megyéből álló területi termelési egységeket, s *hat tervezési-gazdasági körzetre* osztotta az országot, a körzetek területi határainak a megállapításánál azonban a *mai* beosztást vették alapul, s az így kialakított nagyobb területi egységekre határozták meg a fejlesztés irányát és fő feladatait. Az elmúlt évtized tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy a megyék egy-egy csoportjait átfogó tervezési-gazdasági körzetek a termelésben nem töltötték be érdemi funkciókat s e területi fejlődésre inkább a gazdasági szabályzók hatottak erőteljesebben. Következésképpen a tervezési-gazdasági körzetek alkalmazása *helyett* a jövőben inkább a *megyék közötti együttműködés kerül előtérbe*”.¹⁷

Persze nehezen hihető, hogy a megyék közötti együttműködésre több jó tapasztalatunk volna – de nem ez a fenti állásfoglalással szembeni averziónk. Sokkal inkább koncepcionális nézetkülönbségekről van szó. Véleményünk szerint a régió nem lehet azonos bizonyos megyék halmazával, mert akkor valóban nem változtatnák meg a jelenlegi megyei közigazgatás gyakorlatát. A régióknak *más minőséget* kell képviselnie más – tehát nem megyei – funkciókat kell betöltenie, s az érdekérvényesítés sajátos minőségű fórumait kell megteremtenie, valamint a hatalomgyakorlás több csatornás mechanizmusait kell kialakítania.

Vagyis a regionális politika kialakításának elemi feltétele az átfogó közigazgatási reform megvalósítása, amely új minőségű központi igazgatást, valóságos helyi önkormányzatot és autonómiát, valamint participációs lehetőségeket eredményezhet.

JEGYZETEK

1. Tóth József: Régiók és/vagy megyék? Tér és társadalom. 1987/2. pp. 77–80.
2. u.o.
3. u.o.

4. A helyi társadalom-kutatásunk során élénk vitákat folytattunk a helyi hatalom létezéséről –
Lásd: Gombár Csaba: A helyi hatalom hermeneutikája; Bóhm Antal: Helyi hatalom – lakos-
sági részvétel.
5. Bibó István: Közigazgatási területrendezés és az 1971. évi településfejlesztési koncepció.
6. u.o.
7. Verebélyi Imre: A tanácsönkormányzat kibontakozásának irányai. In: A tanácsigazgatás ön-
kormányzati megújulása. I. ÁSZI 1987.
8. Nemes Nagy József: Regionális folyamatok a nyolcvanas évek első felében. Tervgazdasági
Közlemények. 1987/2.
9. Példáinkat Nemes Nagy József idézett művéből vettük – i.m.: pp. 5–9.
10. i.m. p. 78.
11. Lásd például: Moldova György: A szent tehén.
12. Nemes Nagy József i.m.
13. Tóth József i.m. p. 80.
14. Miklóssy Endre: A regionális tervezés helyzete és fejlesztése. VÁTI 1986. Kézirat.
15. u.o.
16. u.o.
17. Állami intézmények a politikai rendszerben. Kossuth, 1987.